

www.dereta.rs

Biblioteka
POSEBNA IZDANJA

Urednik izdanja
Zoran Bognar

Na koricama:

Glava devojke, 1508, Nacionalna galerija, Parma
Vitruvijev čovek, 1487, Galerija Akademije, Venecija

Copyright © ovog izdanja *Dereta*

VOJISLAV GLEDIĆ

Leonardo da Vinči

UNIVERZALNI GENIJE RENESANSE

Beograd
2019.
DERETA

SVESTRANI STVARALAC

Leonardo da Vinči je nenadmašni umetnik, istraživač i stvaralac u mnogim oblastima i ulazi u krug najznačajnijih i najpoznatijih ljudi u istoriji. On je istovremeno vrhunski slikar, svestrani naučnik, originalni pronalazač, izvanredan konstruktor i inženjer, kao i pronicljivi i grandiozni mislilac koji je iskoračio iz vremena u kome je živeo. Gotovo da nema teorijske i praktične delatnosti vremena u kome je stvarao da mu ovaj svestrani genije nije dao upečatljivi doprinos. Izuzetno obdaren i bezmerno znatiželjan, on je čitav svoj plemeniti život posvetio uzvišenom cilju – proučavanju sveta i života koje je istovremeno trebalo na adekvatan umetnički način oblikovati i predstaviti.

Leonardo je izgradio i razvio jedan poseban i njemu svojstven način slikanja nazvan „sfumato” (izmaglica, zamagljenost), zbog čega prikazani likovi imaju neobičnu fizionomiju koja sadrži elemente zagonetnosti, rasplinitosti i produhovljene astralnosti. Virtuoznom veštinom i izuzetnim osećajem za toplinu i iznijansiranošću boja, ovaj genijalni slikar ostvario je izvanredne prelaze i kolorit polusvetla i polusenki. Posebno je taj svoj postupak primenjivao prilikom oblikovanja usana i u dočaravanju pogleda, odnosno očiju kao najizrazitijeg detalja na njegovim portretima. Zagonetni osmeh njegove Mona Lize, najpoznatijeg i najslavnijeg portreta u istoriji, vekovima zrači i pleni posmatrača nekom uzvišenom produhovljenošću i tajnom nedorečenosti.

Leonardo je živeo i stvarao u prelomnom i burnom istorijskom periodu renesanse kada se završavao srednji vek i kada su se ujedno stvarali uslovi za izgradnju nove epohe istorije. U tom značajnom periodu sveopšteg duhovnog i materijalnog preporoda, tokom druge polovine 15. veka i u prve dve decenije 16. stoleća, u Italiji se javlja čitava plejada genijalnih ljudi. Bili su to univerzalni stvaraoci, znatiželjni istraživači, veliki preduzimači i graditelji, koji su dali izvanredno pozitivan doprinos svim oblastima nauke, tehnike, umetnosti i filozofije. Teološki i dogmatski način razmišljanja, koji je snažno podržavala Rimokatolička crkva, još uvek je predstavljao zvaničnu duhovnu i ideološku osnovu društvenih odnosa. Ipak, nova istorijska klima uzimala je sve više maha i postajala sve izrazitija i pogodnija za razvoj svih teorijskih i praktičnih delatnosti.

Leonardo pripada upravo tom prelomnom periodu evropske civilizacije i kulture. U to vreme još uvek nije bilo jasne podelle između pojedinih oblasti nauke i tehnike, niti odsečne granice između filozofije i nauke, kao ni između umetničkog stvaralaštva i raznih graditeljskih i drugih praktičnih ostvarenja. Leonardo je, zapravo, najeklatantniji primer univerzalnog pregaoca koji se s podjednakim uspehom bavio svim tadašnjim oblastima. Trebalo je sakupiti ogroman empirijski materijal, obaviti mnogobrojna pojedinačna istraživanja u raznim oblastima, pa tek potom to znanje sistematizovati, proučiti i konačno matematički uobličiti i povezati. Za taj težak i složen zadatak bilo je potrebno nekoliko stoleća i generacija velikih istraživača koji su smelo i odlučno izgrađivali novi pogled na svet i oblikovali mnogo napredniju sliku modernih nauka. Jedan od najvažnijih utemeljivača i prethodnika na tom veličanstvenom istorijskom putu jeste i slavni Leonardo da Vinči.

Za Leonarda je priroda predstavljala ogroman okean neistražene istine koju je trebalo, posmatranjem i proučavanjem, postepeno otkrivati i stavljati u službu čoveka. Za njega je objektivna

realnost sačinjavala nepresušno vrelo za pronicanje u mnogobrojne tajne koje su tada još uvek bile nepoznate. Stvarnost je bila, sa svojim bezmernim mogućnostima i potencijalima, još uvek neispitana i nepročitana knjiga, kako su slikovito govorili i pisali tadašnji istraživači i stvaraoci, dakle, ogromno područje za naučnoistraživački rad. Leonardo je pažljivo proučavao sve što se čuli-ma moglo zapaziti, pri čemu je nastojao i da pronikne u suštinu svih pojava. Neprekidno je pratio svet oko sebe, pomno beležio i crtao uočene pojave i procese i strpljivo težio da obuhvati celinu sveta. U beskrajnom i raznovrsnom mnoštvu raznih pojava i procesa, koji se neprekidno smenjuju u objektivnoj realnosti, trebalo je, po njegovom dubokom uverenju, otkrivati pravila i principe na osnovu kojih se sve to dešava.

Posebno mesto u svestranom Leonardovom istraživačkom radu predstavlja proučavanje čovekovog tela. On je jedan od prvih naučnika renesanse koji je počeo sistematski i neposredno da ispituje anatomske i fiziološke sastav čovekovog organizma. Anatomija ga je u početku interesovala u okviru slikarskog i vajarskog rada, ali je kasnije potpunu pažnju usmerio na minuciozno proučavanje motivisano duhovnom potrebom i znatiželjom naučnog istraživača. Uvideo je koliko je ta oblast bila zapostavljena, odnosno koliko je bila prepuštena pogrešnim i zastarelim učenjima koja su poticala još iz starog veka. Veliki autoriteti u medicini tada su bili starogrčki lekar Hipokrat (oko 460–377. g. pre n. e.), potom rimski pisac Galen (129–199), kao i kasnije arapski filozof, naučnik i pirodnjak Avicena (979–1037), čije je delo *Kanon* služilo u evropskim zemljama srednjeg veka kao izvor za izučavanje medicine. Međutim, sva ta učenja bila su dogmatizovana i kanonizovana, što je Leonardo dobro uvideo kada se detaljnije pozabavio tom problematikom.

Da bi se bolje upoznao sa sastavom čovekovog tela, Leonardo je bilo neophodno da obavlja neposredna ispitivanja koristeći iskustvenu metodu. Stoga je potajno secirao leševe i tokom svog

života, kako je to kasnije sam naveo, izvršio je oko trideset obdukcija. U tu svrhu koristio je leševe ljudi raznih starosnih doba, od dečjeg uzrasta do starca koji je imao preko stotinu godina (kod kojeg je ispitivao i vezu između duha i tela). Uvideo je koliko je tadašnja medicina bila daleko od stvarnosti i koliko je bio negativan uticaj crkve koja je zabranila seciranje leševa da se ne bi skrnavilo ljudsko telo, pa je stoga samostalno krenuo eksperimentalnom metodom.

Kako bi bolje upoznao ljudsko telo, posebno anatomske sastav pojedinih unutrašnjih organa, Leonardo je bio prinuđen da koristi nove, njemu svojstvene metode. Trebalo je, pre svega, obavljati veoma delikatno seciranje, pažljivo uočavati i analizirati složeni splet unutrašnjih delova i krvnih sudova. U tom smislu počeo je da koristi i jednu specifičnu metodu crtanja pojedinih organa, koristeći četiri crteža načinjena iz posebnih uglova posmatranja sa različitih strana.

Da bi postigao odgovarajuću plastičnu i izuzetno uspešnu i celovitu predstavu pojedinih unutrašnjih organa i delova tela, Leonardo je iskoristio već razrađenu metodu koju su koristili njemu savremeni građevinski stručnjaci. Oni su izrađivali planove novih građevinskih objekata, posebno javnih i privatnih zgrada, tako što su pravili odgovarajuće tehničke nacрте na osnovu kojih su izvođači mogli tačno i precizno da sagrade zamišljenu zgradu ili neki drugi objekat. Pokazalo se da se ta metoda u Leonardovim rukama mogla izvanredno korisno upotrebiti za dublje i detaljnije upoznavanje delova čovekovog tela. Tu metodu je, takođe, primenjivao i prilikom ispitivanja unutrašnjeg sklopa tela i funkcionisanja različitih organa kod pojedinih životinja.

Leonardo je, na primer, ustanovio da je srce sačinjeno od četiri komore, utvrdio njihovu povezanost, a takođe izmerio i njihovu zapreminu. Posebno ga je interesovalo kako nastaje govor, kako se obrazuje zvuk u čovekovom grlu (kao i kako zvuk nastaje kod nekih životinja), a potom na koji način dolazi do formiranja

različitih glasova i kakav na to imaju uticaj pojedini delovi grla i usta. I šire od toga, Leonarda je mnogo interesovala akustika, pa su njegova proučavanja u tom domenu predstavljala pionirski poduhvat u okviru zasnivanja ove značajne oblasti fizike.

Posebno ga je zanimao sastav čovekovih genitalnih organa, njihov anatomski oblik i fiziološke funkcije koje se u njima odvijaju. Mnogo se interesovao za ispitivanje analogije i homologije između muških i ženskih organa. Utvrdio je mnoge veoma značajne pojedinosti u vezi sa izgledom, oblikom, veličinom i drugim osobenostima, pri čemu je uvek posebnu pažnju usmeravao na detaljno razumevanje funkcije pojedinih čovekovih organa. Ustanovio je i vezu između čovekovih udova i izgleda i funkcije nogu kod pojedinih kičmenjaka.

Leonardo je mnogo voleo životinje, koje je ne samo crtao na pojedinim svojim platnima nego je ispitivao i njihovo anatomske i fiziološko delovanje. Najviše je voleo konje i ptice, pa je ove životinje posebno proučavao. O konjima je nameravao da napiše i specijalnu naučnu raspravu, a ptice su ga interesovale jer je nastojao da konstruiše leteću napravu pomoću koje bi čovek mogao da se vine u vazdušne visine. Na tom je polju ovaj velikan načinio čitav niz genijalnih otkrića i konstrukcija, ali avion nije mogao da napravi jer još nisu bili sazreli tehnički uslovi za stvaranje odgovarajućeg mehaničkog pogona. Tek četiristo godina kasnije, kada su načinjeni prvi motori sa unutrašnjim sagorevanjem, bilo je moguće konstruisati leteću napravu težu od vazduha, sposobnu da se uzdigne i poleti.

Crteži, šeme, planovi i konstrukcije koje je Leonardo načinio bili su potpuno ispravni i dalekovidni. On je dobro prostudirao način na koji ptice koriste veštinu letenja, pri čemu je ustanovio funkciju svakog dela ptičjeg tela, posebno krila i repa. Izmišljao je avione, letelice sačinjene od tvrdog materijala, kao i nacрте padobrana, jedrilica i helikoptera. Izgleda da je jedan njegov saradnik, poznat pod imenom Zoroastro, izveo i prvi praktičan let koji

se, nažalost, neslavno završio i ostavio teške posledice po prvog letača. U opisu padobrana naveo je tako pronicljivu formulaciju da ona danas predstavlja potpuno naučno i tehnički ostvarljivu mogućnost pravljenja pouzdanog sredstva za bezbedno spuštanje kroz vazduh sa bilo koje visine.

Proširujući svoja ispitivanja anatomije i fiziologije i na područje biljaka, ustanovio je čitav niz izuzetno značajnih zapažanja i otkrića. Prvi je otkrio zakon formiranja žilica u listu biljaka, kao i način bočnog razgranavanja drveta. Ustanovio je, pored ostalog, i to da se pojedine pobočne grane stvaraju pod uticajem tačno utvrđenih uzroka. Lišće se formira u obliku spirale, posebno se obmotavajući oko stabla, kako bi se što bolje rasporedili pojedini listovi i što pogodnije bili izloženi sunčevoj svetlosti. Ustanovio je da se tokom godine, odnosno tokom svakog vegetacionog perioda, stvara sekundarno drvo, što se može uočiti u poprečnom preseku debla kao koncentrični ili ekscentrični krug. Ova celokupna masa sekundarnog drveta poznata je pod imenom god ili godišnji prsten. Time se, ujedno, može lako odrediti i starost posečenog drveta. Proučavao je, pored delovanja Sunca, još i uticaj drugih faktora u prirodi: vazduha, vode, slojeva tla i tako dalje.

Leonardo je preteča u proučavanju gotovo čitavog znanja koje se kasnije, nakon velike epohe renesanse, počelo veoma brzo i svestrano obrađivati i međusobno povezivati. U ovom uvodnom delu ukratko ćemo se osvrnuti samo na pregledno i jezgrovito nabrojavanje onoga što je najvažnije u radu ovog univerzalnog genija renesanse. Jedan je od osnivača mehanike, pri čemu je anticipirao dva osnovna Galilejeva i Njutnova principa – inercije i akcije i reakcije. Drugi princip praktično je i primenjivao kada je detaljno proučavao način ispaljivanja, kretanja i putanju topovskih đuladi. Primetio je da prilikom svakog ispaljivanja dolazi do trzanja unazad oruđa iz kojeg se vrši ispaljivanje. Detaljno je proučavao i druge probleme u okviru balistike, kao i ostale oblasti ratne tehnike.

Astronomija i astrografija interesovale su ga ne samo kao nauka nego i kao važna područja koja su mu davala obilje materijala za osmišljavanje posebnih predstava koje je pripremao kao režiser i scenograf. Bio je poznat i veoma uvažavan kao sposoban umetnik za pripremanje izuzetno efektnih predstava organizovanih povodom nekih važnih događaja kod gospodara kod kojih je bio angažovan. Često je prikazivao kretanje planeta i zvezda i davao efektne prikaze nebeskog svoda i pojava na njemu, pri čemu su često glumci oponašali kretanja nebeskih tela. Pre Kopernika je zapisao: „*Sunce se ne kreće*”. To je, zapravo, temeljni princip heliocentričnog sistema sveta, ali tu genijalnu misao ovaj svestrani um nije dalje razrađivao. Slično je bilo i sa bezbroj drugih Leonardovih ideja, misli i anticipacija koje su razasute po njegovim mnogobrojnim beležnicama. Genijalni stvaralac je, naime, imao običaj da sa sobom uvek nosi beležnicu u koju bi unosio sve ono što je smatrao da vredi sačuvati. Zato su njegove beležnice prepune najraznovrsnijih crteža, šema, skica, krokija, konstrukcija. Uz crtež se ponekad nalaze i odgovarajuće zabeleške koje nisu uvek striktno vezane za ono što je na njemu prikazano. Tu se mogu naći razna uzgredna zapažanja, napomene, podsetnici. Uz veoma stručne, katkada i filozofski sročene napomene, mogu se videti i razne marginalne primedbe koje su zabeležene kako bi velikog maestra podsetile na tekuće obaveze.

Od izvanrednog su značaja Leonardovi radovi iz optike. Ova oblast nauke veoma ga je interesovala. Kao slikar pomno je ispitivao uticaj i delovanje pojedinih boja, njihovu vezu i sklad, kako bi njegove slike bile što lepše i umetnički bolje. S druge strane, svetlost je pojava koja ima izuzetno značajan uticaj na čoveka i na sve životinje. Oči su najvažniji organ pomoću koga čovek stiče sva saznanja o objektivnom svetu. Proučavanja koja je obavljao u optici pokazuju sa koliko je oštroumnosti, minucioznosti i pouzdanja uočavao mnoge izuzetno značajne pojedinosti. Kod Leonarda se teško može napraviti razlika između svestranog istraživanja

optičkih pojava usmerenog na naučno pronicanje u smisao optike, i uloge koju optičke pojave imaju u njegovom umetničkom stvaralaštvu. U tom pogledu, on je jedinstvena pojava u istoriji jer su kod njega na izuzetno skladan i organski harmonični način povezani nauka i umetnost, i taj sklad predstavlja jednu simbiot-sku celinu.

U oblasti statike i otpornosti materijala dao je čitav niz izvanredno značajnih zapažanja i otkrića. Interesovali su ga svi problemi statike, posebno oni koji se odnose na stabilnost monumentalnih građevina i gabaritnih objekata. Stoga je ispitivao uslove stabilnosti i uticaj koji na velike objekte imaju vertikalne i horizontalne sile. Velike kupole, koje su se tada gradile i u čijoj je izgradnji učestvo-vao i sam Leonardo, predstavljaju veoma složen građevinsko-sta-tički problem. Upravo se tu javljaju otporne sile u obliku reakcije kao ravnoteža sili Zemljine težee. Otuda i veliko interesovanje ovog naučnika za tu vrstu sile i način njenog delovanja. Proučavao je kakve se sile javljaju u svodovima i stubovima i na kakav se način mogu uravnotežiti aktivna delovanja kojima su izloženi razni konstruktivni elementi kod velikih građevina.

Leonardo je bio posebno čuven kao stručnjak za hidrogradnju. Bavio se praktično problemima izgradnje mnogih kanala rešavanjem pitanja navodnjavanja i odvodnjavanja pojedinih močvarnih oblasti severne Italije. Bio je uključen u prokopavanje pojedinih velikih kanala, kao i u rešavanje akutnih pitanja melioracije i sanacije mnogih močvarnih oblasti. U tom poslu ovaj svestrani stva-ralac pokazao se kao izvanredan stručnjak, sposoban da izvede i najkomplikovanije planove i radove. Njegovo angažovanje oko izgradnje korita kanala Martezini, kao i gradnje mnogih ustava u obliku stepenastih kaskada, predstavlja delo dostojno da oveko-veći ovog inženjera čak i da nije ništa drugo napravio. Međutim, Leonardo je bio uključen i u projekat regulisanja toka reke Arno prokopavanjem kanala kojima su povezana plovnim putem mno-ga mesta kroz koja ova reka protiče.

Živeći u veoma burno i ratom obeleženo vreme renesanse u Italiji, koja je bila rasparčana na mnoge državice, Leonardo je bio angažovan na vojnom planu kao oštrouman i plodan pronalazač, konstruktor i inženjer. Konstruisao je razne vojne naprave, posebno ratna sredstva i oružja, zbog kojih su ga cenili mnogi vladari i vojskovođe. Izmislio je razne tipove topova i drugih bacača, bombi i đuladi. Jedan njegov izum bio je višecevni top u obliku orgulja, iz koga su se đulad mogla ispaljivati istovremeno, ili u nizu kao iz revolvera – dakle, novi top predstavljao je cilindrične cevi, nanizane za sukcesivno ispaljivanje projektila. Na Leonardovim crtežima mogu se videti i razna oklopna vozila, to jest tenkovi, naoružana raznovrsnim bojnim sredstvima i sposobna da uđu u pozadinu neprijateljskih redova.

Posebno se bavio pitanjem izgradnje mostova, i to onih koji su se mogli brzo i efikasno montirati i prenositi. Pravio je nacрте mostova koji su predstavljali pravo čudo inovacije i tehnike toga vremena, a verovatno je neke skice i praktično realizovao. Leonardove naprave za savlađivanje raznih utvrđenja zadivljuju svojim vojnim elementima i tehničkim pojedinostima. Takođe je pravio i razne nacрте za izradu plovila koja su mogla da se suprotstave velikoj ratnoj mornarici. Izmislio je i podvodni način plovljenja, poseban tip podmornice, kao i odela i opremu za duži boravak pod vodom. Dao je niz nacрта za izradu brodova aerodinamičnog oblika, najčešće u obliku ribe, zbog lakšeg i bržeg kretanja kroz vodu.

Leonardo je napisao veliki broj basni i legendi koje pokazuju njegov izvanredan smisao i za literarno stvaralaštvo. Iako je za sebe skromno govorio da je čovek bez literarnog obrazovanja, ovaj svestrani genije bio je jedan od najobrazovanijih ljudi vremena koje je, i inače, predstavljalo doba svestranog duhovnog i materijalnog razvoja. Veoma je lepo i zanimljivo pripovedao o bilo kojoj temi, ali se posebno isticao svojim izvanredno promišljenim i mudrim razmatranjima pitanja iz oblasti filozofije i nauke. Sagovornike je plenio svojim konstruktivnim izlaganjima. Bio je, takođe,

muzički nadaren i obrazovan, a melodije na svojoj flauti ili liri izvodio je na sebi svojstven način, uz obilatu pomoć improvizacije. Lepim glasom i divnim stihovima znao je da slušaocima prosto općini i drži ih u stanju zanesenosti i produhovljene topline.

Svoja svestrana i veoma pronicljiva naučna razmatranja Leonardo je zasnivao na korišćenju matematike. Smatrao je da se samo one nauke koje u svojoj suštini imaju matematičku pozadinu mogu smatrati dovoljno značajnim i pouzdanim oblastima ljudskog znanja. Ovaj veliki umetnik koristio je matematička pravila, počev od proporcija, perspektive, zatim primene senki i obrisa, pa do proučavanja estetsko-geometrijskih uslova za oblikovanje izvanrednih kompozicija.

Matematika je za ovog genija imala ogroman značaj u svim oblastima, i to ne samo kao neophodno sredstvo za umetničko stvaralaštvo. Pomoću matematike mogu se razmatrati prirodni procesi i tumačiti mnogobrojne prirodne pojave. Trebalo je, stoga, dobro upoznati ovu oblast znanja i nastojati da se ona primeni na adekvatan način u svim oblastima, posebno prilikom objašnjavanja i tumačenja prirode i njenih beskonačnih načina ispoljavanja.

U oblasti geologije prvi je ustanovio da je naša planeta imala burnu i dugotrajnu prošlost. To se jasno moglo videti na pojedinim lokalitetima daleko od morske obale, na kojima su se mogle naći školjke i drugi fosili koji potiču iz mora. Tako su se, na primer, u pojedinim regijama u Italiji mogli naći neobični fosili koji su nesumnjivo pokazivali da je tu, na tom kopnu, nekada bilo more u kome su živele mnogobrojne vrste čiji fosilizovani ostaci i danas nesumnjivo svedoče o toj neobičnoj i nepobitnoj činjenici.

Kao meteorolog Leonardo je udario temelje nauci o Zemljinj atmosferi. Bavio se problemom vazduha i uočio niz njegovih osobina. Penjao se na visoke planine i proučavao razne efekte u atmosferi. Objasnio je zašto nastaje ona karakteristična azurnoplava boja koja se može videti kada se posmatraju udaljeni predmeti. Merio je brzinu vetra i nastojao da otkrije zakonitosti koje

vladaju u *nauci o vetrovima*, kako je Leonardo nazivao ne samo meteorologiju nego i problem leta i kretanja hica kroz vazduh. Proučavao je, najzad, i kretanje vodenog mlaza kako bi ustanovio matematički oblik te putanje. To mu je koristilo i u drugim oblastima, naročito u studijama kretanja topovskih đuladi.

Leonardo je inače bio izvanredno lepog i dostojanstvenog stasa, skladan, zgodan i veoma ugladen. Držao se graciozno. Nosio je ružičasti ogrtač, koji je bio dugačak do kolena, pri čemu je uvek sam davao nacрте za njegov kroj. Imao je dugu, lepu, kovrdžavu i uvek negovanu i dobro oblikovanu kosu i bradu. Kosa mu je prelazila preko ramena, a brada padala do polovine grudi. Imao je veoma topao, pronicljiv iako nešto kratkovid pogled. Lice mu je bilo prijatno, vedro i dobroćudno, a glas mu je bio milozvučan, iako nešto viši od uobičajenog. Bio je izuzetan sagovornik, ali je najveći i najdublji deo sebe čuvao i nikada ga nije javno iznosio, niti u neposrednom razgovoru, niti u zabeleškama u mnogobrojnim beležnicama.

Leonardo predstavlja jedinstvenu pojavu ne samo renesanse i humanizma, vremena koje je izrodilo mnoge genije u raznim oblastima, nego i u čitavoj dosadašnjoj istoriji. Upravo se kroz rad i stvaralaštvo ovog velikana na najbolji način ogledaju uspesi i dometi renesanse u njenoj postojbini Italiji, kao i način njenog širenja u susednoj Francuskoj. On je podjednako veliki kao teoretičar, praktičar, umetnik, konstruktor, mislilac, istraživač, jednom rečju – kao svestrani genije koji zrači nekom neodoljivom i lepršavom svetlošću životvorne i blistave snage istraživačkog poleta i umetničkog zanosa. Težio je savršenstvu u svemu što je radio i nastojao da kroz konkretne, likovno uobličene forme iskaže večitost i savršenstvo. Ta plemenita i čoveku uvek nedostižna ali inspirativna težnja, podsticala je Leonarda da se uzvisi do nenadmašnih visina odakle sjaji lepotom, izražajnošću i trajnošću umetničkog savršenstva, kao i neiscrpnom snagom i dubinom blistavog uma kojim je zahvatao sve domene neiscrpane stvarnosti.

IDILA MLADOSTI

Leonardo da Vinči je rođen u malom mestu Ankijanu, u blizini gradića Vinčija, u Toskani. Vinči se, inače, nalazi na polovini puta između Firence i Pize, u blizini Pistoje. Rođen je 15. aprila 1452. godine u 3 sata noću, od oca ser Pjera da Vinčija i majke Katerine. Otac mu je pripadao staroj porodici lokalnih beležnika, a majka je bila lepa, jedra i ponosita seljanka. Ser Pjero se zagledao u stasitu lokalnu lepoticu koja je radila na njihovom imanju u Ankijanu. Kao plod te vanbračne veze rodio se Leonardo, koga je otac Pjero doneo u svoj dom, u kuću u kojoj su još bili njegov otac ser Antonio, majka Lučija i brat Frančesko. Ser Pjero je tada imao 25 godina (rođen je, dakle, 1427. godine), a njegov brat Frančesko bio je sedam godina mlađi.

Leonardovo rodno mesto, selo Ankijano u blizini Vinčija, u Empoli u dolini reke Arno, lep je i živopisan predeo. Tu se nalaze mnogobrojni brežuljci jer se tu prostiru obronci gore Montalbano (Monte Albano), a stanovništvo je imalo slobodarsku tradiciju. Tu u Toskani živeli su ljudi koji su marljivo obrađivali svoja imanja, gajili voće i povrće, posebno masline, čuvali stoku i prenosili svoju živu, veliku, bogatu i dugotrajnu tradiciju sa generacije na generaciju. Leonardova rodna kuća sagrađena je od neotesanog kamena, sa malim prozorima, a oko nje prostirali su se brežuljci sa mnogobrojnim rastinjem, pri čemu su posebno mesto zauzimali vinova loza i maslina.

Porodica Antonija da Vinčija, Leonardovog dede, nosila je titulu *ser* koja je skraćena od *messer* (gospodin), jer su bili javni beležnici. Tu tradiciju prenosili su tokom generacija, a prvi ju je dobio njihov predak Mikele da Vinči u 14. veku. Leonardov otac Pjero kasnije je prešao u Firencu i tu je bio jedan od najčuvenijih ličnosti sa titulom *sere*, pri čemu je obavljao ne samo javnu funkciju u državnoj administraciji nego i često bio angažovan na pojedinim privatnim pravnim (advokatskim) pitanjima. Stekao je zavidnu reputaciju, a svoju imovinu, velika imanja i pašnjake u Ankijanu proširio je kupovinom novih poseda i u drugim oblastima. O Leonardovoj majci, nažalost, nema mnogo pouzdanih podataka. Odmah po Leonardovom rođenju, ona se udala za jednog meštana, seljaka Akatabrigu, sina Pjera del Vake iz Vinčija.

Beležnik ser Antonio mnogo se obradovao rođenju svoga unuka jer se u to vreme nije negativno gledalo na rađanje dece izvan braka. Prihvatio je muško dete, što je bila tradicija u Toskani. Kao pismen, ugledan i odgovoran čovek, taj svečani trenutak zabeležio je sledećim rečima: „*Godine 1452. ugledao je svet moj unuk, sin ser Pjera, moga sina, 15. aprila, u subotu u 3 sata noću. Dali smo mu ime Leonardo.*” Odmah potom, dete je kršteno u obližnjoj Crkvi Santa Kroče. Taj svečani čin obavljen je u prisustvu većeg broja zvanica, a kuma je bila Leonardova baka Lučija.

Iste godine kada se rodio Leonardo, a potom udala njegova majka Katerina, zvanično se oženio i njegov otac ser Pjero. Doveo je mladu sedamnaestogodišnju Firentinku Albijeru iz porodice Amadori. Bila je to veoma lepa, krotka i dobra žena koja je ubrzo prihvatila malog Leonarda kao sopstveno dete. U složnoj porodici i udobnoj kući svoga oca, pod budnom pažnjom dede Antonija, oca Pjera, strica Frančeska, bake Lučije i maćehe Albijere, proticale sa prve godine Leonardovog detinjstva. Ipak, treba izdvojiti uticaj koji je na njega izvršio njegov stric, koji je bio veoma bistar i promućuran, neškolovan, ali dobro upućen u bogatu i dugotrajnu tradiciju žitelja Toskane.

Stric Frančesko je vodio malog Leonarda po okolnim brežuljcima, voćnjacima i pašnjacima i upoznao ga sa mnogim korisnim i zanimljivim stvarima. Pokazivao mu je razne biljke, ukazujući mu na njihova lekovita i korisna svojstva, pričao mu slikovito i zanimljivo o prošlosti ili o mnogobrojnim životinjama koje su se mogle videti u tim svakodnevnim šetnjama, ali i o mnogim drugim korisnim pojedinostima. Tada je Leonardo zavoleo idilični seoski svet, prepun bilja i životinja, koji ga je kasnije pratio celog života i koji se, pored ostalog, može videti i na njegovim najboljim slikama u vidu božanstvenog pejzaža koji je postao sastavni deo njegovih vrhunskih slikarskih ostvarenja.

Iz perioda najranijeg Leonardovog detinjstva postoji nekoliko sačuvanih beležaka koje omogućuju da se naslute uticaji koji su na njega imali presudni značaj. Navešćemo ovde jednu takvu sačuvanu pisanu pojedinost koju je zabeležio njegov deda Antonio. Verovatno je tada u tom kraju obavljan popis domaćinstava kako bi se „odrezo” porez u skladu sa državnom tradicijom. Godine 1547. ser Antonio je u zemljišnu knjigu zapisao da se među hranjenicima u njegovoj kući nalazi i „*petogodišnji Leonardo, nezakoniti sin ser Pjera i Katerine, sada supruga Akatabrige, sina Pjera de Vake iz Vinčija.*” Pretpostavlja se da je Leonardo ponešto radio na seoskom imanju kao što je to, inače, bilo uobičajeno u tamošnjim domaćinstvima.

Posebno je zavoleo ptice, a golubove je prosto obožavao. Posmatrao je ponosan i bezbrižan let raznovrsnih ptica i uživao u tom prizoru. Kasnije je Leonardo opisao jedan doživljaj iz svog najranijeg detinjstva. Istina, ne navodi se konkretno kada se taj događaj zbio, ali je simbolika tog doživljaja imala veliki uticaj na život i delo ovog univerzalnog genija. On piše: „*U mojim uspomenama na rano detinjstvo zadržalo se sećanje da me je, dok sam ležao u kolecvi, pohodio jastreb. Razmaknuo mi je usne repom i njime me nekoliko puta udario po ustima.*”

Ovaj neobičan događaj poslužio je slavnom psihoanalitičaru Sigmundu Frojdu (1856–1938) da napiše čitavu studiju u kojoj je razmatrao Leonardov psihološko-seksološki profil. Mi se time ovde nećemo detaljnije baviti, ali ćemo ukazati na to da je simbolička ptice, leta, kao i težnja da se vine u nebeske visine bio usud koji će Leonarda pratiti tokom čitavog života. Problemom ptičjeg leta on se bavio sa anatomskog, mehaničkog i aerodinamičkog stanovišta. Uspeo je da načini čitav niz izvanredno značajnih otkrića i konstrukcija, i tada je pomenuti njegov saradnik i učenik, poznat pod imenom Zoroastro (Tomazo Mazini), izvršio i prvi praktični let, koji se, nažalost, neslavno završio.

Kada je Leonardu bilo dvanaest godina, njegov otac ser Pjero odluči da se preseli u Firencu. Bilo je to 1464. godine. Sa sobom je poveo mladu ženu Albijeru, majku Lučiju i malog Leonarda. Na put u veliku varoš ispratio ih je ser Antonio i dobroćudni Frančesko. U Firenci je ser Pjero iznajmio jednu staru kuću i tu su se smestili Leonardo, Albijera i baba Lučija. Kuća je bila visoka i uska, poticala je još iz srednjeg veka, nalazila se u Via dela Prestanca, a pripadala je Đulijanu da Sanoli (kasnije je kuća srušena i na njenom mestu sagrađena palata Gondi). Odmah je ser Pjero angažovao privatne učitelje koji su podučavali njegovog mladog sina. Tada je Leonardo intenzivno počeo da uči čitanje i pisanje, elemente aritmetike, a pozeleo je da nauči i da svira flautu i liru. Pokazivao je izvanredan talenat, tako da je često svojim učiteljima postavljao pitanja koja su ih čudila, a često na njih nisu ni znali da odgovore. Bio je, međutim, nestalnog i veoma radoznalog uma, tako da se nije mogao duže zadržati na jednoj oblasti. Ta osobina ga je pratila do kraja života.

U Firenci je, nažalost, nedugo pošto su se tu naselili, umrla dobra Albijera. Ova malom posinku izvanredno naklonjena žena nije imala poroda, pa je svu svoju nežnost, ljubav i majčinsku pažnju poklanjala Leonardu. Nakon njene smrti, ser Pjero se iste, 1465. godine, oženio jednom šesnaestogodišnjom devojkom po

imenu Frančeska Lanfredini. Tako je ova mlada žena postala nova Leonardova pomajka. I ona je preuzela praksu svoje prethodnice i sa nesmanjenom pažnjom nastavila da se brine o malom i znatiželjnom pastorku. Pored izučavanja tadašnjih osnovnih obrazovnih oblasti, Leonardo je počeo veoma brižljivo i da crta. Njegovi pokušaji na tom planu zainteresovali su ser Pjera. On se obratio svom prijatelju, tada poznatom i priznatom svestranom umetničkom stvaraocu Verokiju da pogleda crteže malog Leonarda.

Andrea di Čone, zvani Verokio (1436–1488), imao je veliku i poznatu radionicu u Firenci koja se bavila kako izradom umetničkih dela, slika i skulptura, tako i raznih predmeta za svakodnevnu upotrebu. U Verokijevoj radionici bilo je dosta mladih pomoćnika i učenika koji su imali pune ruke posla. Kada mu se obratio ser Pjero i pokazao mu crteže malog Leonarda, Verokio se oduševio i odmah predložio ser Pjeru da svoga sina prepusti njemu kako bi naučio zanat i veštinu slikanja, vajanja i ostale praktične i teorijske delatnosti. Tako je Leonardo 1469. godine kao sedamnaestogodišnjak počeo da izučava razne veštine i umeća u poznatoj Verokijevoj radionici.

Firenca je u vreme kada je tu živio i stvarao slavni Leonardo bila jedna od prestonica kulture i samim tim dobra podloga za plodni i stvaralački rad u svim područjima praktične i duhovne delatnosti. Pored Crkve, koja je od umetničkih radionica tradicionalno vekovima naručivala razna umetnička dela i određene predmete za svakodnevnu upotrebu, usluge velikih majstora i umetnika počeli su da koriste i bogatiji građani, vojvode i plemstvo. Verokijeva radionica bila je prostrana i u njoj su se nalazila posebna odeljenja za izradu raznih predmeta, uključujući i bronzane spomenike. Trebalo je poznavati mnoge korisne stvari, od topljenja bronze i oblikovanja raznih figura, do izrade boja, pigmentata, pripreme slika i pravljenja raznih umetnički oblikovanih predmeta za svakodnevnu upotrebu.

SADRŽAJ

Svestrani stvaralac	5
Idila mladosti	16
Opšti preporod	28
U matici vremena	40
Mladićka iskušenja	49
Kreativni optimizam	62
Filozofija prirode	71
Neizmerna radoznalost	85
Zamah zrelog doba	98
Harmonija figuracija	106
Godine lutanja	118
Zagonetna prefinjenost	127
Literarno stvaralaštvo	139
Oblikovanje savršenstva	151
Okean istine	166
Tehnička dostignuća	186
Od Milana do Rima	205

Misterija života	220
Vizionar budućnosti	239
Večita aktuelnost	251
 P r i l o z i	
Đorđo Vazari LEONARDO DA VINČI	265
Leonardo da Vinči TRAKTAT O SLIKARSTVU ..	282
 Beleška o piscu	 305

Vojislav Gledić
LEONARDO DA VINČI
UNIVERZALNI GENIJE RENESANSE

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Smilja Bogdanović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-228-6

Tiraž
1000 primeraka
Beograd 2019.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo
Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA
Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

75.071.1:929 Леонардо да Винчи

74/75(450)”14/15”

ГЛЕДИЋ, Војислав, 1946–

Leonardo da Vinči : univerzalni genije renesanse /
Vojislav Gledić. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta,
2019 (Beograd : Dereta). – 306 str. : ilustr. ; 21 cm

Tiraž 1.000. – Beleška o piscu: str. 305. – Sadrži i: Životi
slavnih slikara, vajara i arhitekata, odeljak Život Leonarda
da Vinčija, slikara i vajara firentinskoga / Đorđo Vazari.
Traktat o slikarstvu, uvodni deo / Leonardo da Vinči.

ISBN 978-86-6457-228-6

а) Леонардо да Винчи (1452–1519)

COBISS.SR-ID 276118028